

mbt9710@gmail.com

המו"ל של שלום צדוק
רחוב אריאלי 16/5
ביתר עילית

055-6783-221

העלון יוצא לאור בסיוע
משפחת המנוח
הרה"ג יוסף צדוק זצ"ל

אין לקרא העלון
בשעת התפילה
וקריאת התורה
חודש טבת
תשע"ט
עלון מס' 24

מסירות בני תימן

על שם רבינו יחיא צאלה (מהרי"ץ) זצוק"ל, גאון רבני תימן (ה'תע"ה-ה'תקס"ו)
ליזרו של הרה"ג רבי יוסף צדוק זצ"ל | חנוכה תרצ"ו - ה' כסליו ה'תשע"ז

ביקורו של רבינו יחיא אלצאהרי בשיבת רבינו יוסף קארו בעל שלחן ערוך

על הנושא, במאמר יוציא את האדם מעול הזמן, להקריבו אל האל הנאמן, וילבישו בגדי חופש, בפסוק תורת ה' תמימה משיבת נפש. ונשא ונתן על דרך הפשט והקבלה, החכם והיקר והנעלה, לפניו כמאתיים תלמידים יקרים ומעולים, יושבים על גבי ספסלים וכו'.

רבינו יחיא חיבר גם ספר בשם צדה לדרך, דרושים על התורה. בסוף ימיו חזר לצנעא והביא עמו ספרי קודש, פוסקים וקבלה, ואולי הוא אשר ממנו התחילה לימוד הקבלה להתפשט בין חכמי הדורות בתימן (רבינו אברהם אלנאף זצ"ל בחיבורו אוצר ספרי תימן).

כן חיבר רבינו יחיא שיר בשבח ספר השלחן ערוך, ולהלן העתקת חלקו: מה אהבתי תורתך, כי יעתי גם מצאתי, בית איש נכבד נין היקרים, ספר כשמו שלחן ערוך. הוא קב ונקי מים קרים, רוח צמאי אין תלאובות, מים טובים תחת מרים, דלה אותם יוסף קארו, מבית יוסף מן הטורים, כל דין יקר שמה כמוס, בלשון קצר ערום הערים. היאיר כמעט אפסי ארץ, היאיר תבל גם לדרים, ויסודתו הררי קדש, בנוי גזית על עיקרים. בנין גאון פטיש חזק, הרב יוסף נין השרים וכו', ע"כ. שיר זה נמצא בתוך ספר כתב יד שהובא מתימן, ונדפס בקובץ אור ישראל טבת ה'תשמ"ז.

רבינו יחיא אלצאהרי נולד לפני כחמש מאות שנה, בשנת ה'רע"ו, בעיר כוכבאן שבתימן. כך תיארו רבינו סעדיה מנצורה זצ"ל בספרו הגלות והגאולה (עמוד קכ"ח), הנר המערבי ראשון לכולם, הרב הגדול מוה"ר יחיא [זכריה] צאהרי, אשר נודע בכל התימן תוקף ועוצם גדלו וחכמתו, נודע בשערים ובערים מעשהו, שהיה בקי במקרא, במשנה, בתלמוד, באגדה, ספרא וספרי, מליצות וחידות וכו'. בקי בחכמת התכונה [אסטרונומיה] וחכמת התשבורן [צ"ל תשבורת, כלומר מתמטיקה] וחכמת ההנרסה וחכמה מדינית וחכמת הטבע וחכמת הדקדוק, וחכמת המוסיקא היא חכמת הניגון בשירים, ועל כולם חכמה האלהית לידע שיעור קומה.

בשנת ה'שכ"ח ביקר רבינו יחיא בארץ ישראל, ובין היתר זכה לחזות בעינו את ישיבתו של רבינו יוסף קארו, בעל שלחן ערוך. בספרו מחברת המוסר תיאר את ביקורו בלשון מליצית, וזו היא: מדינת צפת, בה קהל גדול כארבעה עשר אלף, בשמונה עשר ישיבות. ולפרט המאור הגדול החכם רבי יוסף קארו, אשר מיישבתו חכמי צפת לא יסורו, כי בלבו התלמוד אגור, אחר ישיבתו שבע שנים סגור, וחוזן מכמה חכמות, גלויות ונעלמות, בלבו חתומות. ואלך שבת אחת אל ישיבתו, לראות את יקר תפארת גדולתו, ואשב בפתח עם מזוות השער, ורעיוני מן הסכלות אחזו סער. והחכם הוקן יושב על הכסא, בפיהו דורש

עיונים בתורת מהרי"ץ

ואומרים עם החזן תפילה שמונה עשרה וקדושה, כי החזן מתפלל חזרה להוציא את מי שאינו בקי, ועל כל הקהל לשתוק ולכוון לברכת החזן ולענות אמן וכו'. והובא בבית יוסף (סימן קכ"ה), וכן פסק בשלחן ערוך (סעיף א'), שאין הציבור אומרים עם השליח ציבור נוסח נקדישך ונעריצך, אלא שותקים ומכוונים למה שהשליח ציבור אומר עד שמגיע לקדושה, ואז הציבור עונים קדוש, ע"כ. ובאמת זהו מנהג יהודי תימן, שהציבור שותקים ומכוונים למה שהשליח ציבור אומר. אולם מנהג הספרדים לומר את כל נוסח הקדושה, כולל נקדישך ונעריצך, והוא דלא כשלחן ערוך.

הסדרת התפילה

מנהג בני תימן ידוע שמסדירים את תפילות המועדים, והוא שעומד גדול הציבור קודם תפילת ערבית בליל המועד, ומקרא את נוסח ברכה האמצעית של החג בתפילת שמונה עשרה, כדי להזכיר לציבור שהתפילה שונה. וכן הביא בשלחן ערוך (או"ח סימן ק' סעיף א'), תפילות של מועדות ושל ראשי חודשים וכו', והיינו כדעת הרמב"ם. וגם בזאת לא נהגו כן הספרדים כדעת השלחן ערוך (ועייני עוד בקובץ דברי חפץ ד' עמוד קע"ז).

הקראת תיבת יברך

עוד כתב בסידורו (דף נ"ג ע"ב), מתחילים הכהנים יברך, כן כתב הרמב"ם בחיבור וכו', ע"כ. וכך מפורש בשלחן ערוך (סימן קכ"ח סעיף י"ג), שהכהנים מתחילים לומר יברך. אך מנהג הספרדים היום שהשליח ציבור מקריא גם תיבת יברך, פרט לכמה קהילות בחוצה לארץ שבהן נוהגים גם כיום כדעת מרן.

בגמרא, ע"כ. וגם אלצלו לא נשמע מעולם מי שמברך ברכות אלו, ולא נזכרו בסידורי אבותינו שאנו מבני בניהם, ע"כ.

אמירת אמן בקדיש אחר יתברך

עוד כתב בסידורו (דף כ"ח ע"א) בשם רבינו סעדיה גאון, לענות אמן אחר יתברך. וכן כתב הרמב"ם בסדר התפלות, וכן הוא מנהגינו, ע"כ. וכן דעת מרן (בסימן נ"ו סעיף ב'), לענות אמן אחר יתברך, אך מנהג הספרדים כדעת האר"י ז"ל שלא מפסיקים באמצע כ"ח תיבות שבקדיש.

קדושת יוצר ביחיד ואמירת קדושה עם שליח הציבור

עוד הביא בסידורו (דף ל"ג ע"ב) דעת הרא"ש והרשב"א ורבינו ירוחם, שכתבו שיחיד אומר קדושה שביוצר, שאינו בא עתה לקדש, אלא סיפור דברים היאך המלאכים מקדישים. ולא דמי לקדושה שבתפילה שאומר נעריצך, שאותה ודאי אינו בפחות מעשרה. ומנהגינו כדעת הרמב"ם בחיבור (פרק ז' מהלכות תפילה הלכה י"ז), ע"כ. אך בכסף משנה (שם) הביא בשם מורינו הרב יצחק אבוב, שבנו של הרמב"ם העיד על אביו שכתב בכתב ידו בתשובה שהיחיד יכול לאומרה, ע"כ. והוא בשו"ת פאר הדור (סימן פ"א) וז"ל, יוצר, אני אומר שכמות שיתפלל בו שליח ציבור כך יתפלל בו יחיד, שזה סיפור מה שאומרים המלאכים.

אולם בשלחן ערוך (סימן נ"ט סעיף ג') כתב, שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה. ויש מבני תימן שכך נוהגים. ומכל מקום, הספרדים מקילים בזה, כי גם מרן לא כתב כן אלא דרך חששא בעלמא ולחומר.

ובעניין קדושת חזרת שליח הציבור, הנה הרא"ש בתשובה כתב, נראה לי שיש לגעור באותם המגביהים קולם

השלחן ערוך בקרב קהילות ישראל ויהודי תימן

פסקי רבינו יוסף קארו הינם הבסיס לפסיקה ההלכתית לכל קהילות עם ישראל, ואף לבני אשכנז, מאחר והרמ"א הסמיך את ספרו המפה לספר השלחן ערוך, ובהם הדגיש את שינוי מנהגי בני אשכנז. אכן עדות המורח מדגישים כי קיבלו את הוראות מרן, ורמזו לכך מר"ן, ראשי תיבות מאתים רבנים נסמך. אך כל זה תלוי בכללים שונים, כיון שיש מקומות שנוקטים ספק ברכות להקל נגד מרן, וכן בנוסחאות התפלה קיבלו את שיטת האר"י ז"ל.

לעומת זאת, בקרב יהודי תימן יש קהילות שקיבלו יותר את דעת מרן, אם כי במנהגים מעטים ונתרו בדעת הרמב"ם, ויש קהילות ששילבו את פסיקת הרמב"ם לצד הוראות מרן, על פי כללים מסוימים. ולכאורה, דוקא אצל יהודי תימן נשתמרו חלק מפסקי השולחן ערוך, בעוד ששאר קהילות ישראל חששו למקובלים ונטשו את דעת מרן. וראיתי לנכון להציג כמה מהם.

ברכת הנותן ליעף כח

דעת השלחן ערוך (או"ח סימן מ"ו סעיף ו') דיש נוהגים לברך הנותן ליעף כח, ואין דבריהם נראים. וכתב הרמ"א, אך מנהג פשוט בבני האשכנזים לאומרה, ע"כ.

ומהרי"ץ בסידורו עין חיים (דף ה' ע"ב), הביא בשם הש"ה (דף קפ"ט ע"ב) דאין לומר בשום פנים מה שמברכין מקצת ואומרים ברוך מגביה שפלים, סומך נופלים, כי ליתא בשום תלמוד וגאון. וגם ברכת הנותן ליעף כח, כי כל ברכה שלא נזכרה בגמרא ובפוסקים, אין לאומרה. ומיום שנחתם התלמוד, אין רשות ביד שום גאון לחדש ברכה שלא נזכרה

רבינו דוד משרקי זצ"ל, בעל שתילי זיתים ורביד הזהב

זולתי אם יהיה מוקף מחיצות בכל ד' רוחות, ע"כ. ועוד כתב, דספרי מהרי"ן מלאים וגדושים במנהגים היפך המנהגים שבשתילי זיתים כנודע, אלא שמפני כבודו שהוא היה אחד מרבותיו המובהקים שתק לו בדרך כלל, והיתה העלמה, ע"כ.

והנה בחיבור השתילי זיתים, על אף שהוא נסמך על השלחן ערוך, ישנם מקומות שהדגיש שמנהג בני תימן דלא כשלחן ערוך, אלא נמשך כדעת הרמב"ם, כאשר אבאר לפניך.

בעניין נטילת ידיים קודם נשיאת כפים, השלחן ערוך (בסימן קכ"ח סעיף ו') כתב, אף על פי שנטלו הכהנים ידיהם שחרית חוזרים ונטלים ידיהם עד הפרק. וכתב על זה השתילי זיתים (ס"ק י"ח) ולא נהגו הכהנים ליטול באלו המקומות, ואפשר שסמכו על הרמב"ם ורש"י ומנהג ארץ מצרים וכעדות הרב אברהם בן הרמב"ם, ע"כ. וכן כתב מהרי"ן בעץ חיים (דף נ"ב ע"ב) וכן הוא מנהג קדמון, ואין פוצה פה, ע"כ. וכך כתב בשלחן ערוך המקוצר (סימן כ' סעיף ג') שמנהגו כדעת הרמב"ם, עיין שם.

ובעניין נשיאת כפים בבית האבל, דעת השלחן ערוך (בסימן קכ"ח סעיף מ"ג) שבתוך שבעת ימי אבלות, יצא מבית הכנסת בשעה שקורא כהנים. וכתב על זה השתילי זיתים (ס"ק צ"ח), לא מצאתי לאחד ממחברי הספרים שאומר לא ישאו כפיהם וכו', ושמעתי מפי מגידי אמת שהיה המנהג לישא כפיהם ומקורב ביטלוהו, לכן אני אומר שמונע, בכלל מונע הרבים מעשות מצוה וכו'. ועיין עץ חיים (דף נ"ב ע"ב).

ובדין ערבית קודם שקיעת החמה, דעת השלחן ערוך (בסימן רל"ג סעיף א') דעכשיו שנהגו להתפלל תפלת המנחה עד הלילה, אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה. ובשתילי זיתים (ס"ק ז') כתב, עכשיו נהגו העולם להקל, ואף על פי שמתפללים מנחה אחר פלג המנחה, מתפללים גם כן ערבית באותה שעה. ואף על גב דהוון תרי קולי דסתרי אהדרי, וסומכים בזה על דעת ר"ת בזה, דלענין תפילה הקילו.

ובהבדלה בתפילה, בסימן רצ"ד כתב השתילי זיתים (ס"ק א'), מנהגו להתחיל אתה חונון, עד והננו מאתך, ואחר כך אומרים ואתה הברדל וכו', והוא על פי סדר התפילה של רבינו הרמב"ם. וכן כתב מהרי"ן בעץ חיים (דף קמ"ז ע"ב), ואף על פי שהרב בית יוסף השיב על זה שמנהג העולם לומר אתה חוננתנו שהכל ענין אחד, מנהגו כהרמב"ם, ע"כ.

עוד דעת השלחן ערוך (סימן שי"א סעיף ז') שאין מעצימין ענינו של מת בשבת, ובשתילי זיתים (ס"ק כ"ג) כתב בשם מלבושי יום טוב, דנהגים בקהלות קדושות שמזיזין אבר שלא יתעסק, ומעצימין, ואומרים שיש סכנה בדבר. אולם בשלחן ערוך המקוצר (סימן ס"ז סעיף ט"ו) כתב, המת אסור לטלטלו בשבת וכו', ומטעם זה אסור גם להעצים את עניו, וחלילה להקל. (ועיין חוון עובדיה אבלות א' עמוד פ"ד, שכתב, ואפשר שאפילו לדברי הזהר, אם מעצימין ענינו של המת אחר השבת ליכא סכנתא, ע"כ).

וכן בעניין אבלות במועד, לדעת השלחן ערוך (או"ח סימן תקמ"ח סעיף ו') מתעסקים בו לנחמו, אך אין צריך לנחמו אחר הרגל מנין הימים שניחמוהו ברגל. וכתב בשתילי זיתים (ס"ק ט"ז), ומה שנהגים כאן לנהוג כל דיני אבלות אחר הרגל כל שבעה, הוא כדעת הרמב"ם (פרק י' מהלכות אבל הלכה ח').

גם בעניין לסמוך לכתחילה על עירוב גדול העיר, דעת השלחן ערוך (סימן תקכ"ז סעיף ז') דמי שאפשר לו לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר, נקרא פושע ואינו יוצא בו. אך השתילי זיתים (בס"ק כ"ב) כתב, וכן מנהגו שהשליח ציבור מכריז בבית הכנסת, כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמוך על עירובי, והוא מדברי הרמב"ם (פרק ו' הלכה ז'). וכיוון שכן נהגו קדמונינו אין לשנות הנוסח, כיון שיש להם על מה שייסמוכו, ואם אינם נביאים בני נביאים הם. וכן דעת מהרי"ן בסידור עץ חיים (חלק ב' דף א').

ובדין מנין העולים לספר תורה כשמוציאין שלשה ספרים, דעת השלחן ערוך (סימן תרפ"ד סעיף ג') דאם חל ראש חודש טבת בשבת, מוציאין שלושה ספרים וקורין ששה בפרשת השבוע. אך בשתילי זיתים (ס"ק י') כתב, מנהגו להשלים השבעה בראשון.

מאידך גיסא, ישנם מקומות שהעולם ממנהג תימן, כגון בעניין תרגום בקריאת התורה, שדעת השלחן ערוך (סימן קמ"ה) דלא נהגו לתרגם, ולא הזכיר רבינו את מנהג תימן. וכן שתק ולא הביא בסימן תקנ"א את המנהג שהקילו באכילת בשר, בשבוע שחל בו תשעה באב. וכן לא השמיט הגהת הרמ"א בסוף סימן תקפ"ב, שנהגין שכל אחד אומר לחבירו לשנה טובה תכתב. ולכאורה היה לו להביא הנוסח כמו שכתב מהרי"ן (דף ע"ט ע"א), מנהגו לומר כל אחד לחברו, תכתב בספר החיים ובספר הזכרון, וחבירו משיב, ואתה תכתב וכו'.

וכן גבי מה שכתב הרמ"א (סימן רכ"ה סעיף ב'), יש אומרים מי שנעשה בנו בר מצוה, יכרך ברוך אתה ה' וכו' שפטרני מעונשו של זה, וטוב לברך בלא שם ומלכות. ובשתילי זיתים העלה הגהה זאת, ולא השמיטה, אף שאין מנהגו כן. וביותר תמוה מה שהביא בשם המגן אברהם (בס"ק ו'), שבימים שנעשה בנו בר מצוה, מצוה לעשות סעודה כיום שנכנס לחופה. שכן ידוע שלא נהגו כן, ולא היה מאורע מיוחד באותו היום, שהלא כבר התחילו להניח תפילין מגיל ארת עשרה או יותר.

אחד מרבותיו של מהרי"ן היה רבינו דוד משרקי זצ"ל, לו היה מהרי"ן תלמיד-חבר. בספרו שו"ת רביד הזהב (סימן כ') הראה את חיבתו למהרי"ן וכתב בזה"ל, אהובי ורב לי, נר ישראל ואורחו כצהרים לי, להעיר עיני ולכי ושכלי, בצורתו תורת אמת כמסיני ניתנה לו, יהי ה' אלהיך עמך, ויחיך חיים ארוכים וצחיים אמן וכו'. ודי לי בזה בהטפת שפתותיך צוף, ומי לנו גדול ממועלת כבוד תורתו בזה הזמן, שנשאר עם ישראל ח"ו כאלמן, מבלי מורה תורה רועה ונאמן שנתנה לנו מעשה ידי אמן (עיין שערי יצחק פרשת פרשת ויצא ה'תשע"ו).

רבינו דוד משרקי זצ"ל כתב חיבור על שולחן ערוך אורח חיים, לפני כמאתיים וחמישים שנה, וכך תיארו את חיבורו מגיחו, הגאונים רבי חיים כסאר ורבי חיים הכהן עראקי זצ"ל: בגלות תימן הקים ה' להם אחד משרפי קודש, הלא הוא מהר"ר דוד משרקי זלה"ה, וחיבר גם הוא חיבור נחמד סביב השלחן, וקראו שתילי זיתים וכו'. וקיבץ בו מכל הפוסקים שחיברו על השולחן ערוך, וגם הביא בו מן המנהגים הנהוגים בתימן. ומן הזמן ההוא והלאה, היה עיקר לימודם בו, ובספרו של הנשר הגדול הרמב"ם זת"ל, ועל פיהם היה כל משפטיהם, בין להקל בין להחמיר.

בשנת ה'תרמ"ב העיר ה' את רוח קדשו לשניים מן העולים, ה"ה אברהם אלשיך (הוא אחיו של הראב"ד רבינו שלום אלשיך, שעלה גם כן אחריו ליורשלים) וה"ר משה השאש ז"ל, להדפיס את השלחן ערוך שתילי זיתים וכו'. ונתקבלו הספרים ההם בחיבה לאחינו התימנים בארץ ובחוצה לארץ, בהיותם לומדים בהם בקבע בציבור מדי יום ומידי שבת בשבתו, כמנהגם המה ואבותם וכו', ע"כ.

וכך תיארו הגאון רבי אברהם אלנדאף באוצר ספרי תימן: שתילי זיתים, ביאור וחינוכי דינים מכמה פוסקים, הולך על דברי מרן השלחן ערוך אורח חיים. להרה"ה דוד מזרחי זצ"ל, בעהמ"ח ספר רביד הזהב, וראשי בשמים. הספר הודפס כבר בשנת ה'תרמ"ה ליצירה בירושלים עיה"ק ת"ו, בשני פנים, האחד כפי שסדרו הרב המחבר שהשמיט כמה מהגהת הרמ"א ז"ל שאינם מסכימים לדברי השלחן ערוך, ואשר הם רק על פי מנהגי האשכנזים, והשני הודפס עם כל ההגהות ועם קצת חידושים מהגיה, הנקרא בשם עינות מים. ספרו ראשי בשמים על שלחן ערוך יורה דעה הודפס בעי"ת אלכסנדריה של מצרים, בהוצאת המו"ל האדון יהודה משה רצאבי הי"ו, בשנת ה'תרס"א לב"ע. עוד לו חבר ספר רביד הזהב, סוכב הולך, שו"ת וחינוכיים על דברי מרן השלחן ערוך והרמ"א אורח חיים, עם קצת שו"ת מאת בנו הר"ר יחיא מזרחי ז"ל, שהיה דיין צנעא, עכ"ד.

והשד"ר רבי יעקב ספיר, אשר ביקר בתימן בשנת ה'תרי"ט, תיאר חיבור זה בדברים הבאים: ראיתי פה (ונתפשט בכל המדינה) חיבור יפה בכתב יד, על שלחן ערוך או"ח ויו"ד בשם שתילי זיתים, מרב גדול בזמן מארי יחיא הנוכח (הוא מהרי"ן), וזה מעשהו. העתיק בפנים כל דברי מר"ן הבית יוסף ז"ל בשלחנו, ומעט מהגהת הרמ"א ז"ל את אשר נראה לו, והשאר השמיט. ועליהם עשה שני ביאורים, מצד אחד כדמות באר הגולה, מראה מקומות באריות, ומצד שני ביאור ופירוש כמו קיצור הט"ז ומגן אברהם. והחיבור הזה נתקבל בכל המדינה לפסק הלכה, והוא בלשון צה וקל וסדר נאה. וכאשר עברתי בין בתרין אחת הנה ואחת הנה (לא מצאתי בו כל חדש), אמרתי להרב הישיש הגדול שהראני, תמימיני על הרב המחבר הזה אשר לפי עניות דעתי שגה מאד (במחלית כבוד) בהמעטו בכבוד מאור הגולה הרמ"א ז"ל, כי אחת משתי אלה היה לו לעשות, או שלא לערוך בפנים מהגהת הרמ"א ז"ל, ומה שהיה נראה להמחבר לפסק כמותו היה לו להביא בביאורו, כמו שהביא דעות גאונים אחרים להלכה או למעשה, או שהיה לו להעתיק בפנים כל דבריו כמו שהם, והבוחר יבחר. אבל עתה שהעתיק בפנים אך מקצתם, יבינו העולם שרק אך זאת עשה משה (הרמ"א ז"ל) בהגהותיו, ורק על אלה הניח ידו לחלוק ולהגיה, ובשאר הוא מסכים הולך למרן בית יוסף ז"ל, והרי נגע בכבודו אל עצם מעשהו. ובטרם כלותי דברי, חייך התכם כנים דברייך. הרב המחבר הזה אחרי כלה מלאכתו בחלק הראשון על אורח חיים נסתמא עין ימינו ואמר, וי, הן זאת בעון שפגמתי ונגעתי באור מאור הגולה הרמ"א ז"ל (כאשר אמרת). ובחלק ב' על יורה דעה כמעשה הזה, כבר העתיק יפה כל דברי הרמ"א ז"ל, וגם צווה בגזירה על הסופרים הבאים אחריו לכתוב חבוריו, שיעתיקו בפנים כל דברי הרמ"א גם בחלק אורח חיים, לא ישאירו דבר. אבל הסופרים עצלים אינם ממלאים דבריו, וגורעים וכותבים כרצונם. עתה ידעתי כי איש חכם אתה ונבון דבר, ע"כ.

אמנם כמבואר לספר ראשי בשמים חסם על דברים אלו וז"ל, ושירי ליה מריה, כי יש להתפלא עליו מאד אך רצה גם לשמוע, וגם לקבל בדתא דלישנא בישא, על רב גדול גאון וצדיק כרבי דוד, דודאי יש בה משום וילותא דרבנן. כך שאי אפשר להגדירה אפילו כבדיחה מפי זקן בדרון, שאין זו אלא דבה בדויה מפי זקן ליצן, אם לא זקן אשמאי משונאי האמת שהתחזה לו כרב ישיש וכיחש לו וכו', ע"כ.

ובשו"ת עולת יצחק (חלק ב' סימן י"א) כתב, ידוע שהשתילי זיתים נמשך בעקבות מנהגי השלחן ערוך ויתר חכמי הספרדים, נגד המנהגים הקדומים של חכמי תימן הראשונים המיוסדים על פי הרמב"ם והגאונים. צא וראה להרא"ח נדאף בשו"ת זכרונני איש (סימן ל') שהוציא עליו משפט חרוץ וז"ל, במקומוני זה אנו נהיגי כהרמב"ם שהוא מאריה דאתרין, וזלת המוני עם שאינם בקיאים בדין זה וכיוצא, שנהגים כדעת שתילי זיתים. דמנהג התלמידי חכמים כדעת מהרי"ן בתשובותיו (חלק ג' סימן ע"ב) שלא להתפלל במקום גבוה שאין בו ד' על ד',